

10.5 Riktlinje för munhälsovård – Uppsökande verksamhet samt nödvändig tandvård

Inledning

Enligt tandvårdslagen ska regionen svara för att uppsökande verksamhet och nödvändig tandvård handhas till de grupper som är berättigade till detta.

Alla som har rätt till uppsökande verksamhet har också rätt till nödvändig tandvård efter att erhållit ett tandvårdsstödsintyg.

Berättigade till tandvårdsstödsintyg är:

- personer som omfattas av Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS
- personer med ett varaktigt behov av omfattande vård- och omsorgsinsatser.

Sjuksköterska vid vård- och omsorgsboende för äldreboende eller inom LSS-verksamheter identifierar de personer som omfattas av uppsökande verksamhet och utfärdar ett tandvårdsstödsintyg om personen inte haft det tidigare. Samtidigt erbjuds personen en årlig avgiftsfri munhälsobedömning. Om den berättigade tackar nej kommer ett nytt erbjudande året därpå. Vid munhälsobedömningen kommer en tandläkare eller tandhygienist hem till den berättigade.

Vid det här tillfället ska personal vara med.

Regionen har avtal med olika utförare av munhälsobedömningar. Det är endast den utförare som har avtal inom respektive kommuns geografiska område som ska anlitas.

Tandläkaren/tandhygienisten bedömer munhåla, tänder och tandersättning samt det dagliga behovet av munvård. Samtidigt ges instruktioner om daglig munvård som ska följas.

Om munhälsobedömningen visar att nödvändig tandvård behövs bokas tid hos valfri tandläkare eller tandhygienist. Om den berättigade inte har en egen tandläkare eller tandhygienist, kan den som utför munhälsobedömningen även utföra nödvändig tandvård.

Behörighet till personal som utfärdar tandvårdsstödsintyg i Symfoni erhölls via kommunens MAS.

Allmänt om munhälsa

Munhälsan är en del av hälsan. En god munhälsa är en viktig faktor för varje människas välbefinnande och livskvalitet. En frisk munhåla underlättar en fullvärdig nutrition där förmågan att tugga och svälja samt uppleva smaker är viktiga funktioner för den enskildes välmående.

En lokal rutin ska upprättas vid inflyttning till vård- och omsorgsboende/LSS-gruppboende där det framkommer följande:

- vem utfärdar tandvårdsstödsintyg
- sjuksköterskan genomför munhälsobedömning enl. ROAG i Senior Alert eller anvisad blankett
- en vårdplan där det beskrivs av hur daglig skötsel och inspektion av munhålan samt uppföljning ska ske för de patienter/brukare som behöver hjälp med sin mun- och tandvård

Mun- och tandvård

Patienten ska själv i möjligaste mån sköta sin munvård, om det behövs med stöd av vårdpersonalen. Ibland måste dock omvårdnadspersonalen ta hela ansvaret, till exempel om patienten/brukaren har en funktionsnedsättning eller är svårt sjuk. Tänk också på att personer som inte själva kan förflytta sig eller lyfta armarna kan behöva hjälp för att skölja munnen då och då, särskilt efter en måltid.

Vissa patienter/brukare sköter sin munvård själv men det finns ett stort antal personer som inte klarar detta längre men av integritetsskäl har svårt att ta emot hjälp. Omsorgspersonalen ska därför regelbundet fråga patienten/brukaren hur det känns i munnen och vara extra uppmärksam på om personen ändrar sitt sätt att äta exempelvis vägrar äta eller reagerar onormalt på kall och varm mat eller dryck.

Munvården måste ses som en del av vården och ingå i den dagliga rutinen. Att hjälpa en person med munhygien bygger på ett stort förtroende där personens egna önskemål är det centrala. Personalen ska uppmuntra de boende/brukare till egen aktivitet och stödja den på samma sätt som all annan daglig verksamhet och utöka hjälpen gradvis när behovet ökar.

Munvården ska följas upp regelbundet så att man i tid kan upptäcka ett ökat hjälpbehov. Aktuell munstatus ska finnas i omvårdnadsjournalen.

Problem i munhålan

Behovet av god munhygien ökar när kroppens eget försvarssystem är nedsatt. Det gäller exempelvis vid sjukdom, särskilt om den är långvarig, eller i samband med behandling som påverkar personens egna försvarsfaktorer negativt.

Det kan ibland vara svårt, både ur teknisk och etisk synvinkel, att upprätthålla en god munhälsa i samband med vård av personer med funktionsnedsättning, demenssjukdom, palliativ vård och vård i livets slutskede. I dessa fall måste den samlade kompetensen i teamet kring den enskilde användas.

När man blir äldre uppstår det förändringar i munhålan som inte är kopplat till sjukdom utan orsakas av det normala åldrandet. Dessa förändringar kan dock medföra ökad mottaglighet för att utveckla sjukdom. Därför är det viktigt att en munhälsobedömning utförs regelbundet.

Vanligt förekommande problem är

- Läkemedelsbehandlingar med antikolinergika, antibiotika, cytostatika etc.
- Svampinfektioner
- Sprickor i munvinklar
- Nedsatt salivation
- Trasiga tänder, proteser och bryggor
- Tandköttsinflammation och tandlossning

- Sämre passform

ROAG-J – inklusive förslag till förebyggande åtgärder

ROAG-J (Revised Oral Assessment Guide – Jönköping) är ROAG kompletterat med förslag på förebyggande åtgärder som vård- och omsorgspersonal själva kan göra samt vad som bör remitteras till läkare/tandvård.

Riskbedömning för ohälsa i munnen enl. ROAG

https://plus.rjl.se/info_files/infosida43977/ROAG.pdf

Med hjälp av ROAG-J kan munhälsoproblem inom vård- och omsorg identifieras med god systematik. En stor fördel med instrumentet är att det skapas ett gemensamt språk för alla berörda.

Målet är att fler äldre inom vård och omsorg ska få en ROAG-bedömning och att munhälsan blir en naturlig del av omvårdnaden. Allt för att förbättra både munhälsan och allmänhälsan hos äldre och sjuka.

Uppsökande verksamhet och nödvändig tandvård

Uppsökande verksamhet

1999-01-01 infördes ett ekonomiskt stöd för uppsökande verksamhet och nödvändig tandvård i samband med sjukdom och funktionsnedsättning. Det innebär att den som omfattas av tandvårdsreformen får lägga sin tandvårdskostnad till högkostnadskortet för hälso- och sjukvård.

- Kommunen ansvarar för att identifiera de som ska ingå i personkretsen och erbjuda möjligheten till uppsökande verksamhet och nödvändig tandvård
- Regionen ansvarar för att uppsökande verksamhet och nödvändig tandvård erbjuds alla som enligt tandvårdslagen och -förordningen omfattas av stödet

De personer som har rätt till uppsökande verksamhet ska skriftligen erbjudas **en avgiftsfri munhälsobedömning per år**. Den berättigade vårdtagaren ska också skriftligen acceptera eller avböja detta erbjudande. Erbjudandet förvaras bland vårdtagarens övriga handlingar t.ex. i omvårdnadsjournal. Den vårdgivare som lämnat erbjudandet ansvarar också för att det skriftliga svaret samlas in och kontaktar därefter tandhygienisten/tandläkaren som i sin tur tar kontakt med boendet och bokar tid för munhälsobedömningen.

Nödvändig tandvård

De personer som bedöms ha rätt till uppsökande verksamhet har också rätt till nödvändig tandvård för samma avgift som för öppen hälso- och sjukvård. För att få nödvändig tandvård ska vårdtagaren ha ett ”Intyg om rätt till nödvändig tandvård”. Intyget utfärdas av behörig utfärdare. Utfärdaren ska vara väl insatt i vårdtagarens behov av vård och omsorg.

Munhälsobedömning är inte en förutsättning för att en person ska få nödvändig tandvård enligt den öppna hälso- och sjukvårdens avgiftssystem. Dels kan munhälsobedömning inte hunnit bli genomförd innan behovet av nödvändig tandvård uppstått, dels kan individen ha valt att avstå från munhälsobedömningen. Däremot ska det alltid anges på intyget om vårdtagaren tackat ja eller nej till en munhälsobedömning.

Nödvändig tandvård innebär att tandläkare eller tandhygienist utför den tandvård som behövs för att man ska kunna tugga och tala på ett bra sätt och att man får hjälp med tandvård som förebygger sjukdomar i munnen. Vilken tandvård som kan bli aktuell avgörs i varje enskilt fall beroende på allmäntillstånd, tandhälsa och möjlighet att tillgodogöra sig behandlingen. Den person som är berättigad till nödvändig tandvård har rätt att välja tandvårdsföretag.

Målgrupper som har rätt till uppsökande verksamhet och nödvändig tandvård

Enligt Tandvårdslagen¹ ska den uppsökande verksamheten och den nödvändiga tandvården bedrivas bland personer som

- bor i boenden där kommunen har hälso- och sjukvårdsansvaret
- får hälso- och sjukvård i hemmet (hemsjukvård)
- bor i eget boende och har ett mycket stort behov av vård och omsorg en stor del av dygnet omfattas av Lagen om stöd och service åt vissa funktionshindrade (LSS 1993:387)
- har psykossjukdom eller annan psykisk störning som varat längre än ett år

Tandvårdsintyget utfärdas av kommunens biståndshandläggare, chef/sjuksköterskor vid vård- och omsorgsboendet för äldre, LSS-handläggare, eller läkare inom psykiatri. Den som utfärdar intyg ska vara registrerad som intygsskrivare hos tandvårdsenheten via Symfoni. Tillgång till Symfoni erhålls med SITHSe-id -kort

Intyget

Intygsutfärdaren registrerar intyget via en webbsida, <https://tandvard.sll.se/start/>, därefter skickas intyget från Tandvårdsenheten till personens folkbokföringsadress eller annan adress som angetts i ansökan.

Medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS)

MAS ansvarar för att patienterna/brukarna får en säker, ändamålsenlig hälso- och sjukvård av god kvalitet samt utfärdar riktlinjer för en god munhälsovård och följer upp riktlinjerna i verksamheten. MAS är kontaktperson gentemot Tandvårdsenheten och lämnar information om handläggare som ska utfärda tandvårdsintyg. MAS tilldelar behörigheter för kommunens biståndshandläggare, LSS-handläggare, chefer samt sjuksköterskor vid kommunens vård- och omsorgsboenden för äldre och HSL-teamet.

Verksamhetschef

I ansvaret ingår

- samarbete och samverkan med SLL tandvårdsenheten och aktuellt tandvårdsföretag för uppsökande verksamhet
- avgöra vilka som är berättigade till tandvårdsstödet och förmedla erbjudanden till dessa om munhälsobedömning årligen
- ansvara för förberedelser vid nödvändig tandvård
- säkerställa att all omvårdnadspersonal genomgått munvårdsutbildning

Omvårdnadsansvarig sjuksköterska (OAS)

OAS ska utifrån sitt hälso- och sjukvårdsuppdrag erbjuda en årlig munhälsobedömning med början när en boende flyttar in på ett särskilt boende. Bedömningen rubriceras som Riskbedömning - munhälsa enligt ROAG och ska dokumenteras i omvårdnadsjournalen.

OAS ansvarar för att patienten blir erbjuden en munhälsobedömning av tandläkare/ tandhygienist. När patienten tackar ja ska även ett samtycke om överlämnande av information avseende aktuella läkemedel och hälsotillstånd inhämtas. Sjuksköterskan ska dokumentera i journalen om patienten/brukaren accepterat eller avböjt munhälsobedömningen och om informationen får lämnas ut.

Enhetschefen ansvarar för att

- i samverkan med tandvårdsföretaget planera för personalens munvårdsutbildning
- det vid behov finns personal närvarande vid munhälsobedömning
- inför nödvändig tandvård, vid behov, stödja vårdtagaren
- bjuda in tandhygienist till personalträffar för att ge all personal grundläggande kunskaper om munvård
- munvård ingår i introduktionen av nyanställd personal och vikarier

Omvårdnadspersonalens ansvarar för att

- de som behöver hjälp får stöd i den dagliga munvården
- kontakta sjuksköterskan om de upptäcker brister i den boendes munhälsa
- skriva avvikelser vid brister i den dagliga munvården
- medverka vid munhälsoutbildningar
- vid behov stödja vårdtagaren i samband med uppsökande munhälsobedömning och nödvändig tandvård
- stödja vårdtagaren så att tandvårdsintyget finns med vid behandlingen
- ta emot instruktion om fortsatt munvård – se munvårdskort som överlämnas från tandvårdsutföraren
- delta i den årliga utbildningen som tandvårdsföretaget erbjuder

Uppföljning/kvalitetssäkring

MAS som kontaktperson håller kontakt med Regionens Tandvårdsenhet. Uppföljning av munhälsobedömningar, personalens munhälsoutbildningar samt redovisade av avvikelser presenteras i MAS årliga patientsäkerhetsberättelse.

Avvikelse rapporter

Brister i mun- och tandvården ska rapporteras enligt gällande riktlinjer för avvikelserapportering i verksamhetens avvikelssystem.

I de fall tandvårdsutföraren inte sköter sitt uppdrag på ett korrekt sätt gentemot patient/brukare eller kommunens verksamhet ska en avvikelserapport skrivas och översändas till MAS. MAS rapporterar vidare både till Tandvårdsenheten samt tandvårdsutföraren.

Styrdokument

Tandvårdslagen (TL) 1985:125 8a §

SFS 1998:1338 Svensk författningssamling, Tandvårdsförordningen

Socialstyrelsens meddelandeblad 2004, ”Vägledning för landstingets särskilda tandvårdsstöd enligt tandvårdslag och tandvårdsförordning samt samverkan mellan kommuner, primärvård och tandvård”
SLL, Mars 2009 Uppsökande verksamhet, nödvändig tandvård för vissa äldre och funktionshindrade, anvisningar för kommunens personal.

Munhälsa <http://plus.rjl.se/senioralert>

https://plus.rjl.se/info_files/infosida43977/ROAG.pdf

Vårdhandboken

<https://www.vardhandboken.se/vard-och-behandling/basal-och-preventiv-omvardnad/munhalsa/>